

TAUTOS FORUMAS JAUNIMO SAMBŪRIS „PRO PATRIA“

**J. E. Lietuvos Respublikos Prezidentui Gitanui Nausėdai
Lietuvos Respublikos Seimui
Lietuvos Respublikos Seimo Laisvės kovų ir valstybės istorinės atminties komisijai
Lietuvos Respublikos Vyriausybei
Lietuvos Respublikos Kultūros ministerijai
Žiniasklaidai**

Raštas siunčiamas elektroniniu paštu. Originalas nebus siunčiamas

DĖL ISTORINĖS ATMINTIES VERTINIMO, IŠSAUGOJIMO IR PATYČIŲ IŠ GENOCIDO AUKŲ

2019 m. rugsėjo 24 d.
Vilnius

2019 m. rugsėjo 10 d. Europos Žmogaus Teisių Teismas (toliau – EŽTT ar Teismas) paskelbė, kad 2019 m. rugsėjo 9 d. vykusiam posėdyje penkių Didžiosios kolegijos teisėjų atrankos komisija atmetė S. Drėlingo prašymą perduoti jo bylą svarstyti Didžiajai kolegijai.

Lietuvai atkūrus nepriklausomybę, nacionaliniai teismai nuteisė S. Drėlingą pagal Baudžiamojo kodekso 99 straipsnį (genocidas) už tai, kad šis, tarnaudamas LSSR KGB, 1956 m. dalyvavo slaptoje operacijoje sulaukiant du organizuoto lietuvių nacionalinio pasipriešinimo okupaciniam sovietų režimui judėjimo narius – Lietuvos partizanus – A. Ramanauską „Vanagą“ ir jo žmoną – partizanę, slapyvardžiu „Vanda“. Abu partizanai buvo įkalinti. „Vanagas“ buvo įkalintas LSSR KGB vidaus kalėjime Vilniuje, ten pat tą pačią dieną nenustatytų asmenų žiauriai kankinamas ir sunkiai sužalotas, vėliau tardomas ir 1957 m. sovietų okupacinės valdžios teismo – LSSR Aukščiausiojo Teismo – nuosprendžiu nuteistas mirties bausme ir nužudytas, t. y. fiziškai sunaikintas. „Vanda“ LSSR Aukščiausiojo Teismo 1957 m. nuosprendžiu aštuonerių metų terminui deportuota į SSRS lagerį Sibire.

Remdamasis Konvencijos 7 straipsniu, S. Drėlingas EŽTT skundėsi, kad Lietuvos teismai jo byloje pritaikė platesnę genocido nusikaltimo sampratą, kuri neatitinka šio nusikaltimo sampratos pagal tarptautinę teisę, ir jo nuteisimas buvo retroaktyvus.

EŽTT 2019 m. kovo 12 d. sprendime byloje (peticijos Nr. 28859/16) pripažino, jog Lietuvos teismai šį asmenį nuteisė teisėtai. EŽTT pripažino, jog sovietų okupantų vykdytas sistemingas Lietuvos partizanų naikinimas gali būti laikomas lietuvių tautos genocidu. Pagal tarptautinę teisę genocidas – veiksmai, kuriais siekiama sunaikinti kokią nors nacionalinę, etninę, rasinę ar religinę grupę.

Atmetus S. Drėlingo prašymą, remiantis Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių 44 straipsnio 2 dalies C punktu, EŽTT 2019 m. kovo 12 d. sprendimas yra galutinis ir negali būti skundžiamas.

Taip tarptautiniu lygmeniu yra pripažinta, kad dalyvavimas Sovietų Sąjungos vykdytose represijose prieš reikšmingą lietuvių tautos dalį gali būti laikoma genocidu. Toks sovietų represijų įvertinimas tarptautiniame teisme iš esmės keičia nusistovėjusį valstybės valdžios požiūrį į pokario partizaninio judėjimo vertinimą Lietuvoje.

Nacionalinių teismų išvados

EŽTT taip pat pažymėjo, kad S. Drėlingo byloje Lietuvos Aukščiausiasis Teismas detaliai pagrindė, jog Lietuvos partizanai „buvo reikšminga lietuvių tautos, kaip nacionalinės, etninės grupės, dalis“. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas, be kita ko, pažymėjo, kad SSRS represijos buvo nukreiptos prieš aktyviausią ir reikšmingiausią lietuvių tautos dalį, apibrėžtą nacionaliniais ir etniniais požymiais. Naikinimas turėjo aiškų tikslą daryti įtaką lietuvių tautos demografiniams pokyčiams, jos išlikimui. Taigi Lietuvos partizanai, jų ryšininkai ir rėmėjai buvo reikšminga lietuvių tautos, kaip saugomos nacionalinės, etninės grupės, dalis. Ši nacionalinės, etninės grupės dalis turėjo esminę įtaką lietuvių tautos išlikimui, buvo labai svarbi siekiant apsaugoti ir ginti lietuvių tautinį identitetą, kultūrą bei nacionalinę savimonę. Todėl Lietuvos Aukščiausiasis Teismas priėjo išvadą, kad Lietuvos partizanų naikinimas tiek pagal tarptautinę teisę (Genocido konvencijos II straipsnį), tiek pagal BK 99 straipsnį vertintinas kaip genocidas.

Analogišką išvadą yra padaręs LR Konstitucinis Teismas 2014-03-18 nutarime: <...kovo prieš Lietuvos gyventojus nebuvo atsitiktinės ir chaotiškos, jomis siekta sunaikinti Lietuvos pilietinės tautos pagrindą <...> represijos buvo nukreiptos prieš aktyviausias politines ir socialines Lietuvos Respublikos gyventojų grupes: pasipriešinimo okupacijai dalyvius ir jų rėmėjus, Lietuvos valstybės tarnautojus ir pareigūnus, visuomenės veikėjus, inteligentus ir akademinę bendruomenę, ūkininkus, dvasininkus, šių grupių narių šeimas>. Šias išvadas pakartojo Lietuvos Aukščiausiasis Teismas, pripažindamas, kad <...soviety represijos turėjo tikslą paveikti lietuvių tautos demografinę padėtį, o partizanai ir jų ryšininkai atliko esminį vaidmenį saugant tautinį identitetą, kultūrą bei nacionalinę savimonę> ⁽¹⁾. Pastarosiose išvadose nurodoma, jog <...partizanai sudarė didelę tautinės ir etninės grupės, saugomos pagal genocido konvenciją, dalį <...> partizanai vaidino svarbų vaidmenį saugant lietuvių tautos tautinę tapatybę, kultūrą ir tautinę sąžinę...>. Taigi EŽTT ir nacionalinių teismų vertinimu, sovietų okupantų vykdytas sistemingas Lietuvos partizanų naikinimas pagal Genocido konvenciją laikytinas lietuvių tautos genocidu.

Europos Tarybos Parlamentinės Asamblėjos išvados

Reikšminga tai, kad 1996 ir 2006 m. Europos Tarybos Parlamentinė Asamblėja (ETPA) yra priėmusi rezoliucijas, kuriose pripažįstamas komunistinių nusikaltimų žmoniškumui, genocido ir karo nusikaltimų egzistavimas. Minėtos rezoliucijos yra tik rekomendacinio pobūdžio (ET valstybės narės nėra įpareigojamos reaguoti), tačiau po pastarojo EŽTT sprendimo minėtų ETPA rezoliucijų turinio Lietuvos valstybė ignoruoti nebegali. Valstybės institucijos privalo besąlygiškai ir vienareikšmiškai vertinti šalyje padarytus komunistinio režimo nusikaltimus ir atitinkamai peržiūrėti šalies viduje taikomas sankcijas už genocido nusikaltimų, nusikaltimų žmoniškumui bei karo nusikaltimų neigimą, teisinimą ar menkinimą. Tai reiškia, kad Lietuvos valstybė nebegali būti neutrali skleidžiamam ideologiniam melui ir propagandai, įskaitant žiniasklaidą, taip pat kino, vaizduojamojo meno ir literatūros kūrinius, kuriuose niekinamas arba menkinamas pokario partizaninis judėjimas.

Faktinis Tautos genocido vertinimas Lietuvoje

Atkreipiame dėmesį, jog nepaisant to, kad Sovietų Sąjungos represijos prieš Lietuvos partizaninį judėjimą tarptautiniu lygmeniu yra pripažintos genocidu, Lietuvos valstybė iki šiol neturi tvirtos istorijos politikos ir kompetentingai parengtos veiksmų programos, orientuotos į partizaninio karo, kaip pilietiškumą ir patriotiškumą stiprinančio Lietuvos istorijos laikotarpio, tyrinėjimą.

Lietuvos užsienio reikalų ministerija šalies viduje ir užsienyje nesugeba tinkamai ir atsakingai ginti istorinę tiesą apie Lietuvos pokario rezistenciją, šios ministerijos atstovai kartais netgi pritaria rezistencijos dalyvių menkinimui šalies viduje ir užsienyje.

Kai kurios nacionalinės valdžios ir savivaldos institucijos, jų vardu veikiantys asmenys (Vilniaus meras R. Šimašius), valstybės įstaigų vadovai (Nacionalinio muziejaus direktorė R. Kačkutė), neigdami Lietuvos

¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2016 m. spalio 27 d nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2A-P-8-788/2016

teismų sprendimus, susijusius su rezistencijos dalyvių išteisinimu, nevengia atvirai niekinti tautos genocido aukų atminimą (šalina rezistencijos dalyvių atminimo lentas), paversdami jas patyčių objektu.

Kultūros ministerija ir įvairios žinybos netgi skatina viešojoje erdvėje patyčias iš genocido aukų. Pvz., sovietmečiu sukurta meninė Lietuvos laisvės kovų niekinimo interpretacija – V. Žalakevičiaus filmas „Niekas nenorėjo mirti“ – 6 kartus rodytas per Nepriklausomos Lietuvos televiziją ir Lietuvos valstybės iniciatyva įtrauktas ir į UNESCO kultūros paveldo sąrašą, tokiu būdu netiesiogiai pateisinant genocido vykdytojų veiksmus.

Premija už patyčias iš genocido aukų

Ypač ryškiu pasityčiojimo iš genocido aukų pavyzdžiu tapo Lietuvos Nacionalinės kultūros ir meno premijų komisijos 2018 metų sprendimas šalies Nacionalinę premiją skirti partizanų niekinimu ir menkinimu liūdnei pagarsėjusiam romano „Žali“ autoriui Mariui Ivaškevičiui. Šis asmuo savo romane pokario partizanų judėjimą tapatina su pilietiniu karu. M. Ivaškevičius žemina ir tyčiojasi iš partizaninio judėjimo dalyvių (*Dvidešimties tūkstančių vadas yra lavonas..., dėl Žemaičio dar abejoju: apsėstas, ar tik kontūzytas... ir kt.*), prilygina partizanus banditams (*net jei būčiau atvežęs Žemaitį, tikriausią banditų vadą...*). Šio asmens nuomonė minėtame romane apie partizaninio judėjimo dalyvius yra diametraliai priešinga minėtoms EŽTT išvadoms ir sutampa su sovietinės propagandos teiginiais, kad ...*SSRS vidaus reikalų ir saugumo struktūros vykdė tikslingą tariamų „banditų“, „teroristų“, „buržuazinių nacionalistų“, naikinimo politiką*> (KT 2014-03-18 nutarimas).

Pažymėtina, kad kūrybos laisvė demokratinėje visuomenėje priskirtina asmeniškai kūrėjui (autorius gali rašyti visuomenei priimtinius ir nepriimtinius dalykus). Tačiau ne kiekvienas autorius už naudojimąsi kūrybos laisve gali būti skatinamas valstybiniu pripažinimu. Premijuodama minėtą autorių, valstybė premijavo asmenį, savo kūryba pažeminusį konkrečių laisvės kovotojų (J. Žemaičio, J. Kasperavičiaus) asmenybes, o tai reiškia, jog valstybė pritaria minėto autoriaus vertybinei nuostatai, t. y. pritaria, kad toks partizanų (genocido aukų) žeminimas ir niekinimas gali būti laikomas valstybės skatinama vertybe.

Valstybės vadovų ir institucijų laikysena

Šį apgailėtiną faktą toleravo buvusi Lietuvos Respublikos prezidentė D. Grybauskaitė, turėjusi konstitucinę pareigą saugoti ir ginti šalies Laisvės kovų istorinę atmintį. Būtent ji asmeniškai autoriaus M. Ivaškevičiaus premijavimą teisingo būtinybe gerbti nuomonių, gyvenimo būdų įvairovę.

Toks aukščiausio valstybės vadovo požiūris ir toleravimas abstrakčios, beprincipės nuomonių, gyvenimo būdų įvairovės ir tokių nuomonių skatinimas nacionalinėmis premijomis neabejotinai menkina partizanų ir lietuvių tautos genocido aukų atminimą. Būtent ydingas valstybės vadovo aprobuotas Lietuvos partizaninio judėjimo vertinimas padeda griauti moralinius valstybės pamatus, jaukia visuomenės vertybes, slopina tautos moralines, patriotines galias, skatina valstybės mastu formuoti nepatrauklų laisvės kovotojų įvaizdį, kad jaunimui neliktų Tėvynės gynimą įkvepiančių pavyzdžių.

Valstybės institucijų ir visuomenės atskirtis

2019 metų kovo ir rugsėjo mėn. EŽTT sprendimai atskleidė neįtikėtinai didelę mūsų valstybės institucijų ir visuomenės moralinę atskirtį, kurią neabejotinai padidino lietuvių tautos nacionalines vertybes turinti reprezentuoti Nacionalinių kultūros ir meno premijų komisija (*šiai komisijai atstovauja Viktorija Pakerienė (literatūrologė), Audrius Ambrasas (architektas), Vaclovas Augustinas (kompozitorius ir dirigentas), Juozas Budraitis (teatro ir kino aktorius), Jūratė Katinaitė (muzikologė), Ramunė Marcinkevičiūtė (teatrologė), Nerijus Milerius (filosofas), Deimantas Virgilijus Narkevičius (skulptorius ir filmų kūrėjas), Jūratė Sprindytė (literatūrologė), Audrius Stonys (kino režisierius), Jūratė Tutlytė (menotyrininkė)*).

Nacionalinių kultūros ir meno premijų komisija, vertindama M. Ivaškevičiaus tinkamumą Nacionalinei premijai gauti, žinojo Konstitucinio Teismo vertinimą dėl partizaninio judėjimo Lietuvoje minėtame 2014-

03-18 nutarime, ji neabejotinai žinojo Lietuvos Aukščiausiojo Teismo išvadas apie partizaninį judėjimą 2016-10-27 nutartyje minėtoje baudžiamojoje byloje (*Lietuvos partizanai, jų ryšininkai ir rėmėjai buvo turėjo esminę įtaką lietuvių tautos išlikimui, lietuvių tautiniam identitetui, kultūrai bei nacionalinei savimonei, o sovietų represijos turėjo tikslą būtent naikinti šią reikšmingą lietuvių tautos dalį ir paveikti lietuvių tautos demografinę padėtį*).

Nepaisant to, minėta komisija ignoravo premijuojamo rašytojo patyčias iš pokario partizanų (genocido aukų) ir dangstė jas, motyvuodama kūrybos ir žodžio laisve. Todėl darytina išvada, jog minėtų Komisijos narių vertybinės nuostatos nesutampa su Lietuvos teismų ir EŽTT sprendimų išvadomis, o tai reiškia, kad visuomenė negali pasikliauti ir pasitikėti šios komisijos priimamais sprendimais.

Analogiškai destruktivi yra Nacionalinio transliuotojo (LRT) veikla: neretai kartojamas Rusijos skleidžiamas melas apie Lietuvos laisvės kovas, dangstantis žodžio ir įsitikinimų raiškos laisve propaguojamos pažiūros, kurias skleidžiant siekiama maskuoti, dangstyti ir pateisinti sovietinio okupacinio režimo ir jo vietos kolaborantų įvykdytus nusikaltimus (LRT V. Savukyno interviu su R. Vanagaite).

Pareiškiamo:

1. Įsiteisėjus galutiniam EŽTT sprendimui byloje Drėlingas prieš Lietuvą (Nr. 28859/16), kuriuo Sovietų Sąjungos represijos prieš Lietuvos partizaninį judėjimą pripažintos genocidu, Lietuvos valstybei atsirado prievolė įgyvendinti tvirtą ir kryptingą valstybės istorijos politiką, o valstybės švietimo ir mokslo įstaigose įtvirtinti nuoseklią veiksmų programą, skirtą Lietuvos partizaninio karo pavyzdžiais ir šio karo tyrinėjimais visuomenės pilietiškumui ir patriotiškumui ugdyti.
2. Po minėto EŽTT sprendimo Lietuvos valstybės ir valdžios institucijoms, mokslo tyrinėjimo įstaigoms atsirado prievolė vadovautis 1996 ir 2006 m. Europos Tarybos Parlamentinės Asamblėjos (ETPA) rezoliucijomis, kuriose pripažįstamas komunistinių nusikaltimų žmoniškumui, genocido ir karo nusikaltimų egzistavimas.
3. Netinkamas buvusios Lietuvos Respublikos prezidentės D. Grybauskaitės vertybinis požiūris į Lietuvos išsivadavimo kovas ir sąmoningas Nacionalinių kultūros ir meno premijų komisijos ignoravimas Lietuvos teismų sprendimų, susijusių su Lietuvos partizaninio judėjimo vertinimu, lėmė M. Ivaškevičiaus apdovanojimą 2018 metų Nacionaline premija. Po minėto EŽTT sprendimo toks požiūris ir patyčiomis iš partizaninio judėjimo paremtos kūrybos propagavimas turi būti laikomas patyčiomis iš lietuvių tautos genocido aukų.
4. Lietuvos valstybėje teisingumą vykdo teismai. Todėl manome, kad jokia esama ar naujai įkurta istorinės atminties visuomeninė komisija ar Kultūros forumas negali keisti Lietuvos partizaninio judėjimo vertinimo EŽTT 2019 metų sprendime. Kartu jokia komisija ar Kultūros forumas negali iškraipyti faktų apie Lietuvos laisvės kovų didvyrius, ypač apie tuos, kurie yra pripažinti valstybės lygmeniu ir kuriems yra suteikti valstybiniai apdovanojimai. Paaiškėjus naujoms aplinkybėms ir kilus abejonėms dėl Laisvės kovotojui suteikto vardo ar valstybės apdovanojimo, sprendimą priimti gali tik teismas.
5. Atmestini bet kokie destruktivūs A. Nikžentaičio ir kitų istorikų siūlymai decentralizuoti istorinės atminties įamžinimą, nes šių siūlymų esmė – legitimuoti šalies regionuose (savivaldybėse) įtvirtintą skirtingą valstybei nelojalių asmenų skleidžiamą istorinės atminties interpretavimą, šitaip sudarant sąlygas toleruoti ir kitoki sovietinio okupacinio režimo įvykdytų nusikaltimų vertinimą, negu tai nustatė EŽTT, taip pat toleruoti kitų okupacinių režimų Lietuvai padarytus nusikaltimus.

Reikalaujame:

1. Valstybės institucijose nedelsiant išgyvendinti bet kokią negatyvią pokario viešąją sklaidą apie partizaninį judėjimą Lietuvoje, užkirsti kelią bet kokiai komunizmo, nacizmo ar kitos totalitarinės santvarkos propagandai viešuosiuose objektuose, taip pat propagandai, niekinančiai ir menkinančiai Lietuvos išsilaisvinimo judėjimą, be išlygų vertinant tai kaip patyčias iš lietuvių tautos genocido aukų.

2. Peržiūrėti nacionalinių premijų skyrimo atrankos kriterijus ir nedelsiant pakeisti Nacionalinių kultūros ir meno premijų komisijos sudėtį, nes esamos sudėties komisija dėl savo vertybinių ir moralinių nuostatų diskredituoja Nacionalinių premijų vertę ir daro žalą Lietuvos švietimo sistemai bei jaunimo patriotiniam auklėjimui. Tuo tikslu Lietuvos Respublikos Vyriausybei būtina pripažinti netekusiu galios 2017 m. birželio 21 d. nutarimą Nr. Nr. 501 „Dėl Lietuvos nacionalinių kultūros ir meno premijų komisijos sudarymo“ ir Kultūros ministerijos teikimu patvirtinti naują Lietuvos nacionalinių kultūros ir meno premijų komisijos sudėtį.

Siūlome:

Sustiprinti Tarptautinės nacių ir sovietinio okupacinių režimų nusikaltimams Lietuvoje įvertinti komisijos veiklą, įtraukiant į šios komisijos sudėtį nešališkus ekspertus ir istorijos tyrinėtojus ir keliant esminę sąlygą, kad komisijoje negali būti asmenų, susijusių su kitų valstybių specialiosiomis tarnybomis, o jų šeimos nariai ir artimieji neturi būti kaip nors susiję su nacistinės Vokietijos ar Sovietų Sąjungos okupaciniais režimais.

Lietuvos Respublikos Prezidentui pareikalauti iš valstybės institucijų ir žinybų, kad pastarosios, vertindamos Lietuvos partizaninį judėjimą, gerbtų ir vykdytų Lietuvos teismų ir EŽTT sprendimus, susijusius su sovietmečio represinių struktūrų vykdytais nusikaltimais (genocidu) prieš Lietuvos partizaninio judėjimo dalyvius. Pareikalauti, kad Lietuvos užsienio reikalų ministerija be išlygų gintų istorinę tiesą apie Lietuvos pokario rezistenciją, o šios ministerijos atstovai, menkinantys rezistencijos dalyvius, būtų laikomi netinkamais atstovauti Lietuvos valstybei šalies viduje ir užsienyje.

Lietuvos Respublikos Prezidentui ir Lietuvos Respublikos Seimui peržiūrėti LRT tarybos narių atrankos kriterijus ir pakeisti LRT tarybos narių sudėtį, keliant esminį reikalavimą, kad Valstybės valdžios institucijų deleguoti asmenys į LRT tarybos narius būtų nepriekaištingos reputacijos ir etinės elgsenos viešajame gyvenime, gerbtų teismų sprendimus, nebūtų saistomi politinių įsipareigojimų ir būtų atskaitingi visuomenei. Atrenkant pretendentes LRT tarybos narius turi būti paisoma akademinės bendruomenės ir visuomenės nuomonės.

Skirti papildomus materialinius ir žmogiškuosius išteklius Lietuvos valstybės istorinės atminties išsaugojimui ir įprasminimui stiprinti, kartu plėtojant dialogą su Lietuvos žydų, lenkų, rusų ir kitomis tautinėmis bendrijomis ir stiprinant jų bendrystės su Lietuvos valstybe bei lojalumo jai nuostatas.

Tautos forumas (Vilniaus, Panevėžio, Šiaulių, Alytaus, Kauno, Trakų, Klaipėdos forumai)

Jaunimo sambūris „Pro Patria“ Vytautas Sinica

Pareiškimas priimtas bendru sutarimu.

Pareiškimui pritaria:

Nevyriausybinių organizacijų, padedančių stiprinti Lietuvos valstybės gynybinius pajėgumus, koordinacinė taryba (NOKT), Sąjūdžio iniciatyvinės grupės klubas, Vilniaus Sąjūdis, Lietuvos laisvės kovotojų sąjunga, Politinių kalinių ir tremtinių sąjunga, Politinių kalinių ir tremtinių bendrija, Nepartinis demokratinis judėjimas, Lietuvos žmogaus teisių asociacija, Piliečių gynimo paramos fondas, Lietuvos žmogaus teisių gynimo asociacija, Lietuvos Helsinkio grupė.

Tvirtinu: Jaunimo sambūrio „Pro Patria“ pirmininkas Vytautas Sinica

Naugarduko g. 43-9, Vilnius , tel 861619357 el.paštas: info@propatria.lt